

התובעת: ענת קם
ע"י ב"כ עוה"ד אילן בומבך ו/או יריב רוזן ואח'
מרחי' ויצמן 2, בית אמות השקעות, קומה 14
תל-אביב 64239
טל': 03-6932090, פקס': 03-6932091

- נגד -

הנתבעים: 1. הוצאת עיתון "הארץ" בע"מ
2. אורי בלאו
3. אבי זילברברג
4. עמוס שוקן
ע"י עוה"ד ב"כ טל ליבליך ואח'
בית יואל, רח' נמל תל אביב 42-40, ת.ד 300, תל אביב 61002
טל': 03-5442370, פקס': 03-5442375

חוות דעת של מומחה

שם המומחה: מתי גולן, ת"ז מס' 007893639
מענו ומקום עבודתו: גלובס, רח' אצ"ל 53, ראשון לציון.
בית: מושב רם און, 1920500.

אני החתום מטה נתבקשתי על ידי ענת קם לחוות דעתי המקצועית בשאלה המפורטת להלן שנתעוררה בבית המשפט בענין הנדון. אני נותן חוות דעתי זו במקום עדות בבית המשפט ואני מצהיר בזאת כי ידוע לי היטב, שלעניין הוראות החוק הפלילי בדבר עדות שקר בשבועה בבית המשפט, דין חוות דעתי זו כשהיא חתומה על ידי כדן עדות בשבועה שנתתי בבית המשפט.

ואלה פרטי השכלתי: בוגר משפטים של האוניברסיטה העברית; בעל רשיון לעריכת דין.

ואלה פרטי נסיוני:

הנני עיתונאי ותיק מזה עשרות שנים. בשנים 1969-1978 שימשתי כתב ופרשן מדיני בעיתון "הארץ". בשנים 1978-1980 שימשתי ציר הסברה בשגרירות ישראל בקנדה. עם חזרתי לישראל מונית לראש מערכת "הארץ" בירושלים, ובשנים 1982-1988 הייתי העורך האחראי של "הארץ". בשנים 1988-1992 כיהנתי כעורך הראשי של עיתון העסקים "גלובס". בנוסף, נמנית עם מייסדי ובעלי העיתון הכלכלי "טלגרף" ועורכו הראשי. מאוחר יותר הגשתי תוכנית רדיו בשם "דוקומדיה ביקורת התקשורת" ברשת ב' של קול ישראל, שעסקה בביקורת אמצעי התקשורת, ובמקביל הגשתי וערכתי את אותה התוכנית בטלוויזיה בערוץ 1. במשך חמש שנים. בשנים האחרונות הנני בעל טור פובליציסטי-אישי קבוע בעיתון "גלובס".

וזאת חוות דעתי

1. עיינתי בכתב התביעה על נספחיו וכן בכתב ההגנה על נספחיו, ובמסמכים נוספים שהוצגו בפניי הנזכרים בחוות דעתי. אני מצוי בדעה מקצועית כי עיתון "הארץ" והכתב אורי בלאו תרמו, במעשה ובמתדל, לגילוי המקור (ענת קס) ולחשיפתו.
2. אבקש לפרט את עמדתי המקצועית. מתוך סקרנות מקצועית עקבתי היטב אחר השתלשלות העניינים סביב פרשת ענת קס. ברצוני להדגיש את התובנות הבאות, שבחלקן כבר הובעו ע"י עורך "הארץ" לשעבר (חנוך מרמרי) במאמרו "מקורות זה לא רק מים".
3. ביום 28.11.08 פירסם מוסף "הארץ" כתבה מאת אורי בלאו, אשר בכותרתה הוכרז: **"מסמכים סודיים שהגיעו לידי מוסף 'הארץ' חושפים: צה"ל נתן אור ירוק להרג מבוקשים בגדה, גם כשלכאורה ניתן היה לעצור אותם"**. בכתבה הוצגו צילומים של שני מסמכים, שעל כל אחד מהם הופיע בבירור הסיווג "סודי ביותר". במסמך אחד, שמקורו בפיקוד המרכז, הבליטה מערכת העיתון קטע שממנו משתמע כי במקרה שבמהלך מבצע מזוהה המבוקש זיאד מלאישה, יש לכוח אישור "לבצע יירוט" על-פי הערכת מצב במהלך המשימה. התאריך שעל המסמך מחוק, אך בגוף הכתבה נכתב התאריך המדויק שבו התקיים הדיון המתועד במסמך: כשלושה חודשים לפני החיסול. המסמך השני שהוצג בכתבה, מקורו בלשכת הרמטכ"ל. התאריך שעליו אינו מחוק, והודגש קטע שבו הרמטכ"ל מורה לשקול מחדש את מועד הביצוע, בגלל הפגישות המדיניות שהיו צפויות להתקיים באותו שבוע. החומר הזה, כמו חומרים אחרים שנאספו לצורך התחקיר, שימש בסיס לשאלות שהוצגו לפני פרשן משפטי ושני משפטנים, שתגובותיהם הובאו בכתבה.
4. לפי דעתי, החובה הראשונה של עיתונאי היא לא לחשוף את המקור ולהגן על שלומו. גורם שמדליף חומר מסווג מתוך מערכת הביטחון לוקח על עצמו סיכון אישי עצום. העיתונאי, מצדו, חייב לטשטש לחלוטין את זהות המקור ולמחות כל רמז שעלול להוביל אליו; לא רק למנוע זיהוי אפשרי של המקור ברבים, אלא גם לגונן עליו מאפשרות שתיערך נגדו חקירה פנימית על-ידי גורמים מקצועיים בעלי סמכויות חקירה רחבות ומשוכללות. מסמך 'לוהט' הוא חרב פיפיות. עיתונאי מנוסה יודע להיזהר בשימוש שהוא עושה בו ולהשתמש בו כקצה חוט לחקירה עצמאית, שתלבין את המידע ככל שזה עלול להוביל למקור, תוך שימוש במקורות אחרים, גם אם בכך הפרסום יהיה פחות "סנסציוני". יש אינספור דרכים להלבין מידע ולטשטש מקורות.
5. אני סבור מנסיוני, כי ניתן היה לספר את הסיפור שהתפרסם במוסף "הארץ" באופן שהמערכת הצבאית לא תדע שמישהו עיין במסמכים מסווגים, ובוודאי לא שמישהו

מחזיק בהם. במובן הזה, פרסום מסמכים מצולמים עלול להוביל לחיסול ממוקד של המקור.

6. מייד לאחר שבלאו נחקר בשב"כ היה עליו להזהיר את המקור שלו. ככלל, עיתונאי צריך להעמיד במקום הראשון של מעשיו ושיקוליו את חסיון המקור. אבהיר זאת: בלאו תושאל בשב"כ מספר חודשים טרם שהגיעו אל ענת קס (התשאל בוצע ביום 3/8/09; ענת קס נחקרה לראשונה ונעצרה ביום 15/12/09). לפי דעתי, היה על בלאו "לשבש הליכי חקירה" (לגרסתו היום) ולהזהיר מיידית את ענת קס כי השב"כ הגיע אליו ותשאל אותו ארוכות על הכתבה שבה שימשה ענת קס כמקור. זה אלף-בית של עבודה עיתונאית מקצועית.

7. אוסיף ואדגיש, כי בשעתו הצנזורה פסלה ספר שלי [השיחות הסודיות של הנרי קיסינג'ור", 1976] ודרשה ממני להחזיר את כל המסמכים המסווגים שהיו ברשותי. כרקע אסביר, כי מדובר בפרשייה שכונתה אז - ההדלפה הגדולה ביותר בתולדות המדינה. אני הכחשתי שיש ברשותי מסמכים כאלה ואף טענתי כי שרפתי אותם, ומכל מקום - מעולם לא מסרתי מסמכים, מתוך ידיעה שכל מסמך מחזיק רמזים המזהים את מי שעסק בו ומסר אותו. לא מסרתי גם כאשר איימו עלי במעצר. ידעתי היטב כי שב"כ מסוגל לעשות ניסים ונפלאות בעניין איתור המקור מתוך מסמכים, אם הוא רק יצליח לשים עליהם את ידו.

8. מעיון במסמכים שמצויים בידי ענת קס, הצלחתי להבין, כי בלאו טוען שהוא אמנם השיב רק 50 מסמכים מסווגים, ואף זאת כהעתק, והותיר אצלו מאות מסמכים אחרים, אך שב"כ לא הגיע אל ענת קס כתוצאה מ"הפרת הסכס" זו. כמובן שמדובר בהשערה של בלאו ואולי של באי כוחו, אך נראה לי כי בלאו ו"הארץ" לא נהגו בהתאם לשיקול העיקרי והעליון של הגנה בכל האמצעים על המקור, משום שבמסגרת ההסכס של הארץ עם שב"כ (שהועבר לעיוני) נקבע:

"ככל שיאותר חשוד בהדלפה, המסמכים שיועברו על ידי מרשך לא ישמשו כראיה בהליך משפטי כנגד החשוד בהדלפה".

כלומר, לא רק זאת שבלאו ו"הארץ" לא מנעו חקירה של ההדלפה ולא עצרו אותה (לאחר שכבר החלה), אלא שהם הבינו היטב כי החקירה לחשיפת מקור ההדלפה תימשך ביתר שאת, ואף ניסחו סעיף מאוד "מיוחד" ממנו עולה כי אם בלאו היה מעביר את כל המסמכים שענת קס העבירה לו, המדינה לא הייתה יכולה לעשות שימוש במסמכים אלה כראיה נגד ענת קס. בלאו העביר רק 50 מסמכים, ולכן שב"כ יכול היה, כך נראה על פי ההסכס, לעשות שימוש בכל מאות המסמכים האחרים כנגד ענת קס.

9. ברקע הדברים מצויה גם הצהרת המדינה בביהמ"ש העליון (בעת דיון בבקשת ענת קס לגלות ראיות חסויות), אשר הוצגה לי, ולפיה - **"במסגרת חקירת ההדלפה הסתייעו רשויות החקירה, בין השאר, במסמכים שהתקבלו מבלאו".** כלומר, בלאו ו"הארץ" לא

דאגו להבטיח את שלומו של המקור. המסמכים שהתקבלו מבלאו, הצטרפו ליתר המסמכים והמידעים שכבר היו בידי שבי"כ, וכל אלה היוו חלק מחקירת ההדלפה. כבר הדגשתי לעיל כמה התאמצתי לפני ארבעה עשורים לא למסור את המסמכים שהועברו אליי במסגרת כתיבת הספר "השיחות הסודיות של הנרי קיסנינג'ר". תמיד דאגתי להסוות את המקור, תוך שימוש בטכניקות שונות השמירה על המקור הייתה והינה בעיניי כלל עליון של ייהרג ובל יעבור.

ואילו בנסיבות דנן, בלאו העביר לשב"כ מסמכים סודיים ומסווגים שהודלפו והגיעו אליו, על מנת להציל את עצמו, ואילו רשויות החקירה עשו שימוש במסמכים אלה ממש על מנת להגיע למקור. זו דוגמא מצערת הממחישה את המחיר היקר של העברת המסמכים המודלפים לרשויות החקירה.

10. לדעתי, ישנה משמעות לניסיונו הייחודי של בלאו ככתב שעסק מזה שנים בנושאי צבא וביטחון ועשה שימוש מובהק במקורות שונים, במובן זה שבלאו היה צריך לדעת שמסמכים שהודלפו, המועברים אל רשויות החקירה, עלולים להסגיר מקור.

11. לדעתי, ישנה משמעות חשובה ביותר לכך שענת קס הייתה מקור בלתי מוכר לבלאו וכי הייתה זו התנסותה הראשונה אי פעם בדבר כזה. יחסי עיתונאי-מקור מצריכים חשדנות וקפדנות יתרים דווקא מצד העיתונאי, ודווקא כאשר מדובר במערכת יחסים שזה עתה נוצרה, ללא היכרות מוקדמת של המקור ושל מניעיו.

12. אין ספק בעיניי, כי בלאו היה אמור לנהל תקשורת "בטוחה" עם ענת קס. נמסר לי, כי בלאו שוחח עמה מהנייד האישי שלו אל הנייד האישי שלה, שיחות ומסרונים. אני מוצא זאת כמעשה חסר אחריות שמסכן את המקור. בזמני כרפורטר, לא היו טלפונים ניידים, אבל מעולם לא דיברתי בטלפון שעלול היה להיות במעקב.

13. בראש חוות דעת זו ציינתי כי שימשתי בעבר כעורך האחראי שלעיתון "הארץ". אבהיר, כי גם במשקפי העורך היה לי ברור ובהיר הכלל העליון של שמירה על המקור בכל מחיר. ויתרתי על פרסום מסמכים מסווגים גם בכובעי כעורך, כל עוד היה אפילו אחוז אחד לסכנה כי חשיפתו של המסמך תחשוף גם את המקור.

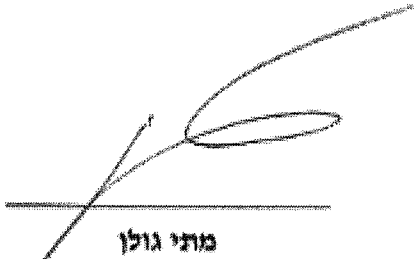
14. הובא בפניי, כי **מספר ימים** לאחר פרסום הכתבה "**מכירת חיסול**" (28.11.08), פנה אל בלאו רמ"ח תקשורת ביחידת דובר צה"ל, **אל"ם עופר קול**, בנוגע לבקשה להשיב את המסמכים המסווגים. אל"ם קול עשה כן לבקשה מיוחדת של רמ"ח ביטחון מידע באותה עת, אל"ם מוטי מרדיקס. בלאו סירב פעמיים לבקשה זו (בשתי שיחות טלפון שקיים עם אל"ם קול) וכן מסר לאל"ם קול כי במערכת העיתון מתנגדים לכך. על עמדה אחרונה זו חזר סגן עורך "הארץ" אותה עת, בשיחה נוספת עם אל"ם קול.

בעיניי, מדובר ב"נורה אדומה ובוהקת", שלכל הפחות חייבה את בלאו לגלות לענת קס את דבר הפנייה ואת העובדה כי דרג מקצועי כה גבוה בצבא (רמחב"מ) התעקש על החזרת המסמכים שגולו בכתבה. כך לפחות אני נהגתי בסיטואציות דומות. תמיד ידעתי

שפניות כגון אלה יעניינו מאוד את המקור, לא רק במימד "הסקרנות" אלא גם במימד מעשי ביותר של בטחון אישי ותעסוקתי. כך עשיתי בפרשת מסמכי קיסינג'ר ובפרשת הפרסום של טיוטת הסכם בין רח"מ מנחם בגין לבין כמה ממדינות ערב, בעת שבגין שהח בארה"ב (טיוטה שהוסתרה או אפילו משרי הממשלה). כל צעד וכל התפתחות היו בתיאום עם המקור.

15. ביום בו ענת קם הודתה בהדלפת המסמכים (15.12.09), שהח בלאו בתו"ל. לפי מיטב ידיעתי, בלאו האריך את "החופשה" בתודשים ארוכים, בודעו כי הוא דרוש לחקירה בישראל, והתמקם בלונדון במימון עיתון "הארץ", עד להסדרת העניינים. מול שבי"כ/הפרקליטות, אשר הבינו היטב כי בלאו הפר עימם את ההסכמה וביקשו לבוא עמו חשבו (העניין הסתיים, כידוע, בהרשעתו הפלילית של בלאו).

לפי מיטב הבנתי, מי שיעץ לבלאו להישאר בלונדון, מי שעודד אותו, מי שהעניק לו את הייעוץ המשפטי, מי שניהל בשמו משא-ומתן עם הפרקליטות, והעיקר - מי שמימן את שרותו של החשוד הנמלט בלונדון - היה עיתונו של בלאו, "הארץ", ובעליו עמוס שוקן. לולא התמיכה המוסרית, ובעיקר הכלכלית, של "הארץ", לולא עידודו, ספק אם בלאו היה נשאר בלונדון. התנתלותו של "הארץ" מעלה שתי סוגיות: מתי סיוע לחשוד נמלט ועידוד לביצוע עבירה לכאורה. היועץ המשפטי לממשלה נמנע בזמנו אפילו מהחלטה לפתוח בחקירה נגד "הארץ" ומקבלי החלטות בעיתון. בשעתו הגשתי ליועץ כמה שאילתות בעניין זה. לבסוף נרמז לי שהוחלט לחסות רק בבלאו, כי אישום נגד "הארץ" ייחשב הכרות מלחמה נגד העיתונות. ובכל זאת אקשה: הרי אם בלאו היה אישם לכאורה (והרי לבסוף הורשע), אזי מי שסייע, עודד אותו ותמך בו - הוא לא שותף לכאורה?

מתי גולן

חיום, 02/08/2015